

УДК: 338.43(4-672EU)

Bibliid 1451-3188, 21 (2022)

Год XXI, бр. 80, стр. 169–189

Изворни научни рад

Рад примљен 28. 8. 2022. године

Рад одобрен 28. 9. 2022. године

DOI: https://doi.org/10.18485/iipe_ez.2022.21.80.11

СТРАТЕГИЈА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ „ОД ЊИВЕ ДО ТРПЕЗЕ“

Душан ДАБОВИЋ¹

Анстракт: У раду се разматрају решења предвиђена Стратегијом Европске уније (ЕУ), „од њиве до трпезе“, кроз компарацију решења прихваћених у овој области у стратешким документима Републике Србије. Аутор уз примену научне методологије, примењиве за анализу унутрашњег законодавства и права ЕУ, користи и статистичке методе неопходне за пружање релевантних приказа о делотворности усвојених мера. У том смислу, након уводних разматрања, у раду се износи преглед мера којима се ефектуирају решења предвиђена у Стратегији ЕУ. Кроз анализу анекса Стратегије „од њиве до трпезе“, аутор пружа адекватна објашњења која се односе на питања од највећег значаја за исправан, здрав и еколошки прихватљих прехранбени систем ЕУ. Из анализе произилазе закључци према којима је изградња ланца исхране у интересу потрошача и произвођача, ако ти ланци испуњавају климатске и еколошке захтеве. У условима транзиције и промоције глобалних вредности, утицај овог стратешког документа за нашу земљу од велике је важности. На то указује и анализа Стратегије пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014–2024. године, која упућује на закључак да је наш унутрашњи законодавни поредак углавном усклађен са стандардима ЕУ у овој области. Међутим, сва предвиђена решења из Стратегије ЕУ „од њиве до трпезе“, нису до краја изведена, те би могла бити инкорпорирана у наш правни поредак кроз усвајање новог стратешког документа за период 2025–2035. године.

Кључне речи: ЕУ, стратегија, „од њиве до трпезе“, пољопривреда, заштита животне средине, храна.

¹ Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Србије. Е-mail: dusan.dabovic@minpolj.gov.rs

1) УВОД

Стратегија „од њиве до трпезе“ представља идејно средиште документа ЕУ – Европски зелени план за 2050. годину, којим се даје одговор на климатске промене у Европи и свету, пре свега у областима привреде, заштите животне средине и здравља људи.² Поменута Стратегија на свеобухватан начин одговара на изазове одрживих прехранбених система, стварајући нераскидиву везу између здраве хране, здравих људи и здраве планете. Пандемија болести COVID-19 управо је истакла важност снажног и отпорног прехранбеног система који може да функционише у свим условима, по прихватљивим ценама. Стога, Стратегија има циљ да подржи оне пољопривреднике, рибаре и друге учеснике у прехранбеном систему ЕУ који су већ прихватили прелазак на одрживе праксе у овој области, потом да омогући прелазак других учесника и да створи услове за нове послове. Иако се прехранбени систем ЕУ већ базира на одрживом развоју у многим областима, утврђено је да постоји потреба да се хитно смањи зависност од употребе пестицида и минералних ђубрива, повећа органска производња, унапреди добробит животиња и заустави губитак биодиверзитета. Стратегија истиче да постоји потреба да се, у складу са одговарајућим актима у области заштите животне средине, успоставе лимити за емисију гасова „стаклене баште“ (GHG), која потиче од пољопривреде. Осим тога, прелазак на одрживи развој прехранбеног система обухвата и могућност за стварање нових послова у овој области, како у фазама производње, прераде и промета хране тако и услуга. У уводном делу Стратегије наводи се да је веома битна правна заштита трговинских марки, чиме се успостављају позиције на светском тржишту. Притом, подносиоцима ове стратегије јасно је да се трансформација прехранбеног сектора ЕУ у правцу одрживог развоја не може остварити без адекватне промене у начину исхране становништва. С једне стране, процењује се да око 8% популације ЕУ не може себи да приушти

² “Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: A Farm to Fork Strategy for a fair, healthy and environmentally-friendly food system”, COM(2020) 381 final, Brussels, 20.5.2020; “Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, The European Green Deal”, COM(2019) 640 final, Brussels, 11.12.2019; H. Schebesta & J. J. L. Candel, “Game-changing potential of the EU’s Farm to Fork Strategy”, *Nature Food*, 2020, vol. 1, no. 10, pp. 586–588; Karin Eliasson et al., “Transformations towards sustainable food systems: contrasting Swedish practitioner perspectives with the European Commission’s Farm to Fork Strategy”, *Sustain Sci*, 2022, Интернет: <https://doi.org/10.1007/s11625-022-01174-3>. 9.08.2020; Rosalia Stella Evola et al., *Short Food Supply Chains in Europe: Scientific Research Directions*, Department of Management, University of Turin, Интернет: <file:///C:/Users/Dusan/Downloads/sustainability-14-03602-v2.pdf>, 8.8.2022.

квалитетан оброк ни сваки други дан, док се истовремено велике количине хране уништавају. С друге стране, износи се податак да је више од половине одрасле популације у ЕУ гојазно, што им ствара различите здравствене проблеме, доводећи даље до повећања трошкова здравственог система. Дакле, очигледно је да владајуће прехранбене навике становништва нису у складу са одрживим прехранбеним системом. Стога се ова Стратегија декларативно залаже за успостављање одрживог прехранбеног система који ће омогућити испуњење циљева постављених у Зеленом плану ЕУ – унапређење примања произвођача хране и њихове компетентности на глобалном тржишту, као и за генерално боље шансе становништва.³

2) МЕРЕ

У анексу који је дат у прилогу ЕУ Стратегије „од њиве до трпезе”, наводе се одговарајући документи који се морају донети, односно спровести одређене активности, у одређеном року, у периоду од наредне четири године од доношења стратегије. Као најистакнутије мере предвиђено је доношење предлога законодавног оквира за одрживе прехранбене системе у 2023. години, као и израда кризног плана за осигуравање снабдевања храном и безбедности хране, у четвртном кварталу 2020. године. Осим тога, у области осигуравања одрживе производње хране предвиђене су следеће активности: Доношење препорука за сваку државу чланицу у вези девет посебних циљева заједничке пољопривредне политике (ЗПП) пре службеног подношења нацрта стратешких планова у оквиру ЗПП-а (рок за спровођење ове мере је четврти квартал 2020. године); доношење предлога ревизије Директиве о одрживој употреби средстава за заштиту биља, ради знатног смањења употребе, ризика и зависности о средствима за заштиту биља као и ради побољшања интегрисане заштите биља (1. квартал 2022. године); ревизија релевантних примењујућих Уредби обухваћених оквиром за средства за заштиту биља ради олакшавања стављања у промет ових средстава која садрже биолошки активне супстанце (4. квартал 2021. године); предлог ревизије Уредбе о статистичким подацима о средствима за заштиту биља ради уклањања проблема са непотпуним подацима и доношења политика на темељу доказа (2023. година); Оцена и ревизија постојећих прописа о добробити животиња, укључујући прописе о превозу и клању животиња (4. квартал 2023. године), и др.⁴ У области

³ “Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: A Farm to Fork Strategy”, *op. cit.*, pp. 2–4.

⁴ “Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: A Farm to Fork Strategy”, *op. cit.*

подстицања одрживих пракси у сектору прераде хране, велепродаје, малопродаје, угоститељства и прехранбених услуга предвиђено је да се спроведу следеће активности: Иницијатива за побољшање оквира корпоративног управљања, укључујући захтев да прехранбена индустрија укључи одрживост у корпоративне стратегије (1. квартал 2021. године); израда кодекса Уније и оквира за праћење одговорне пословне и маркетиншке праксе у ланцу снабдевања храном (2. квартал 2021. године); покретање иницијатива за подстицање реформулације прерађене хране, укључујући утврђивање максималног нивоа одређених хранљивих материја (4. квартал 2021. године); утврђивање прехранбених профила ради ограничавања промоције хране с високим уделом соли, шећера и/или масти (4. квартал 2022. године); предлог ревизије прописа ЕУ о материјалима који долазе у додир с храном ради побољшања сигурности хране, заштите здравља грађана и смањења утицаја тог сектора на животну средину (4. квартал 2022. године), и др. Ради промоције одрживе потрошње хране, олакшавање преласка на здраву и одрживу исхрану анекс прописује мере као што су: предлог усклађеног обавезног означавања хранљивих вредности на предњој страни паковања како би се потрошачима омогућио здравствено освешћен избор хране (4. квартал 2022. године), предлог да се за одређене производе уведе обавеза навођења порекла (4. квартал 2022. године), утврђивање најбољих начина за одређивање минималних обавезних критеријума за одрживу набавку хране како би се у школама и јавним институцијама промовисала здрава и одржива исхрана која укључује и еколошке производе (3. квартал 2021. године), предлог оквира за означавање одрживе хране како би се потрошачима олакшао избор ове хране (2024. године), али и др. У циљу смањивања губитка и расипања хране планирано је да се на нивоу ЕУ донесе предлог циљева за смањивање расипања хране (2023. године), као и предлог ревизије правила ЕУ о означавању датума (датуми „употребити до“ и „најбоље употребити до“ – 4. квартал 2022. године).⁵

3) САДРЖАЈ

У Стратегији ЕУ наводи се да су циљеви ЕУ да се смањи утицај на животну средину и климу прехранбеног система ЕУ и ојача његова отпорност, омогући безбедност хране у суочењу са климатским променама и губитком биодиверзитета, као и да овај сектор почне да предводи глобалну транзицију ка конкурентној одрживости „од фарме до трпезе“, коришћењем нових могућности. Ово значи, пре свега, да ланац исхране, који обухвата производњу, транспорт, дистрибуцију, маркетинг и потрошњу хране, има неутралан или позитиван утицај на животну средину, очување и обнављање копнених,

⁵ Ibid.

слатководних и морских ресурса од којих зависи систем исхране. Потом, да ланац исхране ужива помоћ овог система у ублажавању климатских промена и прилагођавања њиховим утицајима, заштити земљишта, воде, ваздуха, здравља и добробити животиња и биљака, као и смањењу губитака биодиверзитета. Осим тога, да би се постигли наведени циљеви потребно је обезбеђивање прехране, безбедности хране и јавног здравља, односно обезбеђивање да сви имају приступ довољној, хранљивој, одрживој храни која подржава високе стандарде безбедности и квалитета, здравља биља и здравља и добробити животиња. Такође, неопходно је имати у виду очување приступа храни, тако да најодрживија храна постане и најприступачнија, да подстиче конкурентност сектора снабдевања у ЕУ, промовише фер трговину, ствара нове пословне могућности и истовремено осигурава интегритет јединственог тржишта и безбедност и здравље на раду.⁶

4) ИЗГРАДЊА ЛАНЦА ХРАНЕ У ИНТЕРЕСУ ПОТРОШАЧА, ПРОИЗВОЂАЧА, КЛИМЕ И ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Одрживи ланац производње хране

Стратегија наводи да сви актери ланца исхране морају одиграти своју улогу у постизању одрживости ланца исхране. Пољопривредници, рибари и произвођачи аквакултуре морају брже да трансформишу своје производне методе и на најбољи начин искористе решења, заснована на природи, технолошка, дигитална и свемирска, да би постигли боље климатске и еколошке резултате, повећали отпорност на климу и смањили и оптимизовали употребу инпута (нпр. пестицида и ђубрива). Сматра се да ова решења захтевају извесна људска и финансијска улагања, али такође обећавају веће приносе стварањем додатне вредности и смањењем трошкова. Као пример новог зеленог пословног модела наводи се смањење емисије гасова угљеника од стране фармера и шумара. Тако, мишљење је, да пољопривредне праксе које уклањају угљен-диоксид из атмосфере доприносе циљу климатске неутралности и да би их требало наградити, било кроз Заједничку пољопривредну политику или друге јавне или приватне иницијативе. Стога ће нова иницијатива ЕУ за смањење емисије гасова угљеника у оквиру Пакта о клими да промовише овај нови пословни модел, који пољопривредницима пружа нови извор прихода и помаже другим секторима да декарбонизирају ланац исхране.⁷ Стратегија даље износи и тврдњу да је кружна биолошка економија још увек у великој мери

⁶ Ibid., pp. 4–5.

⁷ Ibid., p. 6.

неискоришћен потенцијал за пољопривреднике и њихове задруге. На пример, напредне био-рафинерије које производе биођубрива, протеинску храну, биоенергију и биохемије нуде могућности за прелазак на климатски неутралну европску економију и отварање нових радних места у примарној производњи. Препорука је да пољопривредници искористе могућности за смањење емисије метана од стоке развојем производње обновљиве енергије, и улагањем у анаеробне дигесторе за производњу биогаса из пољопривредног отпада и остатака, као што је стајњак. Фарме, такође, имају потенцијал да производе биогас из других извора отпада и остатака, као што су индустрија хране и пића, канализација, отпадне воде и комунални отпад. Сеоске куће и штале често су савршене за постављање соларних панела и такве инвестиције могу бити приоритет у будућим стратешким плановима ЗПП. Европска комисија намерава да предузме мере да убрза усвајање ових и других решења енергетске ефикасности на тржишту у сектору пољопривреде и хране, све док се ове инвестиције спроводе на одржив начин и без угрожавања безбедности хране или биодиверзитета, у оквиру иницијатива за чисту енергију и програме.⁸ Посебно се истиче да употреба хемијских пестицида у пољопривреди доприноси загађењу земљишта, воде и ваздуха, губитку биодиверзитета и може штетити нециљаним биљкама, инсектима, птицама, сисарима и водоземцима. Европска комисија је из тих разлога успоставила индикатор ризика да квантификује напредак у смањењу ризика повезаних са пестицидима. Показано је смањење ризика од употребе пестицида за 20% у последњих пет година. Комисија ће предузети додатне мере за смањење укупне употребе и ризика од хемијских пестицида за 50% и употребе опаснијих пестицида за 50% до 2030. године. Да би утрла пут алтернативама и одржала приходе пољопривредника, Комисија ће предузети одређене кораке. Наиме, она намерава да ревидира Директиву о одрживој употреби пестицида, чиме ће побољшати одредбе о интегрисаном управљању штеточинама и промовисати већу употребу сигурних алтернативних начина заштите жетве од штеточина и болести. Осим тога, она подстиче употребу алтернативних техника контроле, као што су плодоред и механичко уклањање корова. Препорука је да пољопривредне праксе које смањују употребу пестицида кроз ЗПП буду од највеће важности, и да стратешки планови одражавају ову транзицију и промовишу приступ саветима. Комисија ће, такође, олакшати стављање на тржиште пестицида који садрже биолошке активне супстанце и појачати процену ризика пестицида по животну средину. Такође, деловаће на смањењу дужине процеса одобравања пестицида од стране држава чланица. Према акционом плану, Комисија ће предложити измене Уредбе из 2009. године, у вези са

⁸ Ibid.

статистиком о пестицидима како би се превазишле празнине у подацима и промовисало креирање политике засновано на доказима.⁹

У Стратегији се скреће пажња на вишак хранљивих материја (посебно азота и фосфора), у животној средини, које произилазе из прекомерне употребе минералних ђубрива и чињенице да биљке нису ефикасно апсорбовале све хранљиве материје које се користе у пољопривреди, што представља још један велики извор загађења ваздуха, земљишта и воде и утицај на климу. Из тог разлога постоји смањен биодиверзитет у рекама, језерима, мочварама и морима. Стога, Комисија ће деловати како би смањила губитке хранљивих материја за најмање 50%, док ће обезбедити и да не дође до погоршања плодности земљишта. Ово ће смањити употребу ђубрива за најмање 20% до 2030. године. То ће се постићи применом и спровођењем релевантног законодавства о животној средини и клими у потпуности, идентификацијом са државама чланицама смањења количине хранљивих материја која је потребна за постизање ових циљева, применом уравнотеженог ђубрења и одрживог управљања нутријентима и бољим управљањем азотом и фосфором током њиховог животног циклуса. Такође, према Стратегији, Комисија ће са државама чланицама развити интегрисани акциони план управљања нутријентима за решавање проблема загађења нутријентима на извору и за повећање одрживости сектора сточарства. Комисија ће, између осталог, радити са државама чланицама на проширењу примене прецизних техника ђубрења и одрживих пољопривредних пракси, посебно у жаришним областима интензивне сточарске производње. Ово ће бити урађено путем мера које ће државе чланице укључити у своје стратешке планове, као што су одрживост фарми за управљање нутријентима, инвестиције, саветодавне услуге и свемирске технологије ЕУ.¹⁰ Према Стратегији, пољопривреда је одговорна за 10,3% емисије гасова стаклене баште у ЕУ, а скоро 70% те емисије долази из сектора сточарства. Ови гасови састоје се од гасова стаклене баште који нису угљен-диоксид (метан и азот-оксид). Поред тога, 68% укупног пољопривредног земљишта се користи за сточарску производњу. Да би помогла у смањењу утицаја сточарске производње на животну средину и климу, односно да би се подржала текућа транзиција ка одрживијем узгоју стоке, Комисија ће олакшати стављање на тржиште одрживих и иновативних адитива за сточну храну. Она ће испитати правила ЕУ како би се смањила зависност од критичних сточних сировина (нпр. соја узгајана на дефорестираном земљишту), неговањем биљних протеина узгојених у ЕУ, као и алтернативних крмива као што су инсекти, залихе морске хране (нпр. алге) и нуспроизводи из био-економија (нпр.

⁹ Ibid.

¹⁰ Ibid., p. 7.

рибљи отпад). Штавише, Комисија предузима ревизију програма ЕУ за промоцију пољопривредних производа, с циљем да повећа свој допринос одрживој производњи и потрошњи. Што се тиче меса, та ревизија би требало да се фокусира на то како ЕУ може да искористи свој програм промоције да подржи најодрживије методе сточарске производње. Такође, према плану, стриктно ће се проценити сваки предлог за удружену подршку у стратешким плановима из перспективе потребе за општом одрживошћу.¹¹ Једна од значајних тачака Стратегије у вези омогућавања одрживе производње хране јесте и залагање за добробит животиња. Наиме, боља добробит животиња побољшава здравље животиња и квалитет хране, смањује потребу за лековима и може помоћи у очувању биодиверзитета. Јасно је и да грађани ЕУ то желе. Комисија ће стога ревидирати законе о добробити животиња, укључујући транспорт животиња и клање животиња, како би их ускладила са најновијим научним доказима, проширила њихов обим, олакшала спровођење и тиме осигурала виши ниво добробити животиња. Стратешки планови и нове стратешке смернице ЕУ о аквакултури ће подржати овај процес. Комисија ће, такође, размотрити опције за означавање добробити животиња ради бољег преношења вредности кроз ланац исхране.¹²

Стратегија наводи да климатске промене доносе нове претње здрављу биљака. Изазов одрживости захтева мере за бољу заштиту биљака од нових штеточина и болести, као и иновације. У том смислу би Европска комисија требало да усвоји правила за јачање будности о увозу биљака и надзора на територији Уније. Нове иновативне технике, могу играти улогу у повећању одрживости, под условом да су безбедне за потрошаче и животну средину, док доносе користи за друштво у целини. Они такође могу убрзати процес смањења зависности од пестицида. Као одговор на захтев држава чланица, Комисија спроводи студију која ће размотрити потенцијал нових геномских техника за побољшање одрживости дуж ланца снабдевања храном. Одрживи системи исхране такође се ослањају на сигурност семена и разноликост. Пољопривредници би, сматра се, требало да имају приступ низу квалитетног семена за биљне сорте прилагођене притисцима климатских промена. У том смислу, Комисија ће предузети мере да олакша регистрацију сорти семена, укључујући и сорте семена за органску пољопривреду, као и да обезбеди лакши приступ тржишту за традиционалне и локално прилагођене сорте.¹³ Један од основних постулата ове стратегије јесте и органска пољопривреда. Наиме, у Стратегији се наводи предвиђање да ће тржиште органске хране да настави да расте, те да би стога органску пољопривреду требало и даље

¹¹ Ibid.

¹² Ibid., p. 8.

¹³ Ibid.

промовисати. У Стратегији се тврди да ова врста производње хране има позитиван утицај на биодиверзитет, отвара радна места и привлачи младе пољопривреднике, као и да потрошачи препознају ове вредности. Изражава се схватање да правни оквир ЕУ подржава прелазак на ову врсту пољопривреде, али да би у том правцу требало више да се уради, а сличне промене требало би да се десе и у области океана и унутрашњих вода. Поред мера ЗПП, као што су еко-шеме, инвестиције и саветодавне услуге, и мере Заједничке политике рибарства, Комисија ће предложити Акциони план за органску пољопривреду. Ово ће помоћи државама чланицама да стимулишу понуду и потражњу за органским производима. То ће обезбедити поверење потрошача и повећати потражњу кроз промотивне кампање и зелене јавне набавке. Овај приступ ће помоћи да се постигне циљ од најмање 25% пољопривредног земљишта у ЕУ под органском пољопривредом до 2030. године и значајно повећање органске аквакултуре.¹⁴ Јасно је, да предстојећа транзиција прехранбеног система ЕУ мора бити подржана ЗПП-ом који се фокусира на стратешком документу *Зелени договор*. Нова ЗПП, који је Комисија предложила у јуну 2018. године, има за циљ да помогне пољопривредницима да побољшају своје еколошке и климатске могућности кроз модел који је више оријентисан на резултате, боље коришћење података и анализа, побољшане обавезне стандарде заштите животне средине, нове добровољне мере и повећан фокус на улагања у зелене и дигиталне технологије и праксе. Такође, нова ЗПП има за циљ да гарантује пољопривредницима пристојан приход који ће им омогућити да издржавају своје породице и превазиђу кризе свих врста. Захтев да се побољша ефикасност и ефективност директних плаћања ограничавањем и бољим усмеравањем подршке доходу пољопривредника, уместо на субјекте и компаније који само поседују пољопривредно земљиште, остаје суштински елемент будуће политике у овој области. Капацитет држава чланица да то обезбеде мора бити пажљиво процењен у стратешким плановима и праћен током целе имплементације. Наиме, најновија анализа Комисије закључује да реформа заиста има потенцијал да унапреди Зелени договор, али да се кључне одредбе предлога морају задржати у процесу преговора, као и да би требало развити одређена побољшања и практичне иницијативе.¹⁵ Нове „еко-шеме” требало би да у датом периоду понуде велики ток финансирања за

¹⁴ Ibid.; Kai P. Purnhagen et al., “Europe’s Farm to Fork Strategy and Its Commitment to Biotechnology and Organic Farming: Conflicting or Complementary Goals?”, *Trends in Plant Sciences*, 2021, Vol. 26, Issue 6, pp. 600–606.

¹⁵ “Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: A Farm to Fork Strategy”, op. cit., p. 9.

подстицање одрживих пракси, као што су прецизна пољопривреда, агроекологија (укључујући органску пољопривреду), пољопривреда са смањеном емисијом угљеника и агрошумарство. Стога, државе чланице и Комисија мораће да имају одговарајуће ресурсе и да имплементирају стратешке планове. У том смислу, предвиђа се да ће Комисија да подржи увођење минималног буџета за еко-шеме.¹⁶ У наредном периоду, Комисија ће дати и препоруке свакој држави чланици о девет специфичних циљева ЗПП, пре него што званично поднесу своје нацрте стратешких планова. При томе, Комисија ће посебну пажњу посветити циљевима Зеленог договора, и оних који произилазе из ове стратегије и Стратегије биодиверзитета до 2030. године. Од држава чланица ће тражити да поставе експлицитне националне вредности за те циљеве, узимајући у обзир њихову специфичну ситуацију и горе наведене препоруке, а на основу ових вредности државе чланице ће идентификовати неопходне мере у својим стратешким плановима.¹⁷ Паралелно са променама у пољопривреди, према Стратегији, ЕУ мора убрзати и прелазак на одрживу производњу рибе и морских плодова. Наиме, статистички подаци показују да тамо где је рибарство постало одрживо, приход је истовремено растао. Комисија ће у наредном периоду појачати напоре да се рибљи фондови доведу на одрживе нивое (нпр. смањењем одбацивања). Она ће ојачати управљање рибарством у Медитерану у сарадњи са свим приобалним државама и поново проценити, до 2022. године, како ће се бавити ризицима изазваним климатским променама. Предложена ревизија система контроле рибарства ЕУ допринеће борби против превара кроз побољшани систем следљивости. Обавезна употреба дигитализованих сертификата о улову ојачаће мере за спречавање уласка илегалних рибљих производа на тржиште ЕУ. Ово тим пре, јер узгајана риба и морски плодови стварају мању емисију гасова од животињске производње на копну. Поред значајне подршке одговарајућем европском фонду за поморство и рибарство, Комисија предвиђа и усвајање смерница ЕУ за планове одрживог развоја аквакултуре држава чланица и промовисање праве врсте расхода у оквиру Фонда. Такође, Комисија намерава да постави добро циљану подршку индустрији алги, јер би алге требало да постану важан извор алтернативних протеина за одржив систем исхране и глобалну безбедност хране.¹⁸ Коначно, да би подржала примарне пољопривредне произвођаче у транзицији, Стратегија предвиђа да ће Комисија појаснити правила конкуренције која промовишу одрживост у ланцима снабдевања. Такође ће помоћи пољопривредницима и рибарима да ојачају своју позицију у ланцу

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Ibid.

снабдевања, и да остваре правичан удео у додатој вредности одрживе производње кроз подстицање могућности сарадње у оквиру заједничких тржишних организација за пољопривредне производе и производе рибарства и аквакултуре. Осим тога, Комисија ће пратити примену Директиве о непоштеној трговачкој пракси од стране држава чланица и радити са законодавцима на побољшању пољопривредних правила која јачају положај фармера (нпр. произвођача производа са географским ознакама), њихових задруга и организација произвођача у ланцу снабдевања храном.¹⁹

Безбедност хране

У вези безбедности хране Стратегија утврђује одржив систем исхране који мора да обезбеди довољно и разноврсно снабдевање безбедном, хранљивом, приступачном и одрживом храном у сваком тренутку, не само у временима кризе. У том смислу, тврди се да догађаји који утичу на одрживост прехранбених система не потичу нужно из самог ланца снабдевања храном, али могу бити изазвани политичким, економским, еколошким или здравственим кризама. Тако се наводи пример пандемије COVID-19, за коју се сматра да је криза која може да угрози безбедност хране и средстава за живот, иако није непосредно повезана са безбедношћу хране. Осим тога, наводи се да климатске промене и губитак биодиверзитета представљају непосредне и трајне претње безбедности хране и средстава за живот. Стога, у контексту ове стратегије, предвиђено је да ће Комисија наставити да прати сигурност хране, као и конкурентност европских пољопривредника и других прехранбених учесника. При томе, подећа се да, с обзиром на сложеност и број актера укључених у ланац вредности хране, кризе утичу на њега на различите начине. Наиме, иако је било довољно снабдевања храном, ова пандемија је представљала многе изазове, као што су логистички поремећаји у ланцима снабдевања, недостатак радне снаге, губитак одређених тржишта и промена у обрасцима потрошача, што утиче на функционисање прехранбених система. Ова ситуација је без преседана и ланац исхране се сваке године суочава са све већим претњама са понављајућим сушама, поплавама, шумским пожарима, губитком биодиверзитета и другим штетама. Стога, повећање одрживости произвођача хране на крају треба да повећа њихову отпорност. У том смислу, ова стратегија има за циљ да обезбеди нови оквир за већу одрживост система исхране, допуњен мерама утврђеним у новој ЕУ Стратегији биодиверзитета до 2030. године. Планирано је да ће Комисија појачати координацију заједничког европског одговора на кризе које утичу на систем хране, како би осигурала безбедност хране и

¹⁹ Ibid., p. 10.

ојачало јавно здравље. Ослањајући се на научене лекције, како се тврди, Комисија ће проценити отпорност прехранбеног система и развити план за ванредне ситуације за обезбеђивање снабдевања храном и безбедност хране који ће бити успостављен у време кризе. Поред процене ризика и мера управљања које би требало да се активирају током кризе, план ће успоставити механизам за одговор на кризу, који координира Комисија и који укључује државе чланице. Овај механизам састојаће се од различитих сектора (пољопривреда, рибарство, безбедност хране, радна снага, здравље и транспорт), у зависности од природе кризе.²⁰

Подстицање одрживе праксе прераде хране, велепродаје, малопродаје, угоститељства и прехранбених услуга

Стратегија по овом питању полази од претпоставке да прерађивачи хране, оператери угоститељских објеката и трговци на мало обликују тржиште и утичу на изборе исхране потрошача кроз врсте и нутритивни састав хране коју производе, њихов избор добављача, методе производње и паковања, транспорт, промет и маркетинг. У том смислу, као највећи глобални увозник и извозник хране, индустрија хране и пића ЕУ такође утиче на еколошки и друштвени отисак глобалне трговине. Следствено се сматра да јачање одрживости прехранбених система ЕУ може помоћи у даљој изградњи репутације предузећа и производа, стварању вредности за деоничаре, побољшању услова рада, привлачењу запослених и инвеститора и пружању конкурентне предности, повећања продуктивности и смањења трошкова за компаније. Према Стратегији, прехранбена индустрија и малопродајни сектор требало би да покажу пут повећањем доступности и приступачности опција здраве, одрживе хране како би се смањило укупни еколошки отисак прехранбеног система. Да би то промовисала, Комисија би требало да развије Кодекс понашања ЕУ за одговорно пословање и маркетиншку праксу. Кодекс ће, како се наводи, бити развијен са свим релевантним заинтересованим странама. Осим тога, Комисија ће тражити обавезе од прехранбених компанија и организација да предузму конкретне акције на пољу здравља и одрживости, посебно се фокусирајући на преформулисање прехранбених производа у складу са смерницама за здраву, одрживу исхрану, потом акције на смањењу њиховог утицаја на животну средину и потрошњу енергије тако што ће постати енергетски ефикаснији. Компаније ће морати да се прилагоде маркетиншким стратегијама узимајући у обзир потребе најугроженијих. Мораће да обезбеде да кампање цена хране

²⁰ Ibid., pp. 10–11.

²¹ Ibid., p. 11.

не поткопавају перцепцију грађана о вредности хране. Такође ће морати и да смање паковања у складу са новим прописима. Комисија ће пратити ове обавезе и размотрити законодавне мере ако напредак није довољан. Такође, она ће припремити иницијативу за побољшање оквира корпоративног управљања, укључујући захтев за прехранбену индустрију да интегрише одрживост у корпоративне стратегије. Комисија ће свакако тражити могућност да олакша прелазак на здравију исхрану и да стимулише преформулисање производа, укључујући постављање профила хранљивих материја како би се ограничила промоција хране (путем нутритивних или здравствених тврдњи), са високим садржајем масти, шећера и соли.²¹ Комисија ће, према овој стратегији, у наредном периоду предузети мере за повећање и промовисање одрживих и друштвено одговорних метода производње и кружних пословних модела у преради хране и малопродаји, укључујући посебно за мала и средња предузећа. Ово стога јер, како се наводи, примена кружне и одрживе биономије у ЕУ пружа различите пословне могућности, на пример у вези са коришћењем отпадне хране. Осим тога, утврђено је да паковање хране игра кључну улогу у одрживости прехранбених система. Зато је предвиђено да ће Комисија ревидирати прописе о материјалима у контакту са храном како би побољшала безбедност хране и јавно здравље (посебно у смањењу употребе опасних хемикалија), и како би подржала употребу иновативних и одрживих решења за паковање користећи еколошки прихватљиве материјале који се могу поново користити и рециклирати. Тиме ће допринети смањењу отпада од хране. Поред тога, предвиђено је ће се радити на законодавној иницијативи о поновној употреби у прехранбеним услугама како би се амбалажа за храну и прибор за јело за једнократну употребу заменили производима за виšekратну употребу. Планирано је и да Комисија ревидира маркетиншке стандарде како би обезбедила прихватање и снабдевање одрживим пољопривредним, рибарским и аквакултурним производима, и да би ојачала улогу критеријума одрживости. Паралелно, то би требало да ојача законодавни оквир о географским ознакама где је то прикладно, укључујући и посебне критеријуме одрживости. Осим тога, у циљу повећања отпорности регионалних и локалних прехранбених система, Комисија ће у циљу стварања краћих ланаца снабдевања подржати смањење зависности од транспорта на дуге релације (око 1,3 милијарде тона примарних пољопривредних, шумарских и рибљих производа превезено је путевима у 2017. години).²²

²² Ibid., p. 12; Willett W., Rockström et al., "Food in the Anthropocene: the EAT-Lancet Commission on healthy diets from sustainable food systems", *The Lancet*, 2019, pp. 447–492.

Промовисање одрживе потрошње хране и олакшавање преласка на здраву и одрживу исхрану

Стратегија констатује да су тренутни обрасци потрошње хране у ЕУ неодрживи са становишта здравља и животне средине. Наиме, утврђено је да док просечни унос енергије, црвеног меса, шећера, соли и масти и даље премашује препоруке, потрошња житарица од целог зрна, воћа и поврћа, махунарки и орашастих плодова није довољна. У том смислу, Стратегија констатује да је од кључног значаја преокренути раст стопе прекомерне тежине и гојазности широм ЕУ до 2030. године. Прелазак на биљну исхрану са мање црвеног и прерађеног меса и са више воћа и поврћа смањиће не само ризике од болести опасних по живот, већ и утицај система исхране на животну средину. Процењује се да је у ЕУ у 2017. години преко 950.000 смртних случајева (један од пет) и преко 16 милиона изгубљених здравих година живота могло да се припише нездравом исхрани, углавном кардиоваскуларним болестима и канцером. Због тога, како се наводи, план ЕУ за „побеђивање рака” укључује промоцију здраве исхране као део активности за превенцију рака.²³ У том смислу, Стратегија констатује да пружање јасних информација које потрошачима олакшавају избор здраве и одрживе дијете користи њиховом здрављу и квалитету живота и смањује трошкове везане за здравље. Да би се потрошачи оснажили да доносе информисане, здраве и одрживе изборе хране, Комисија ће предложити усклађено обавезно означавање исхране на предњој страни паковања и размотриће могућност да предложи проширење обавезних назнака порекла, или порекла на одређене производе, уз потпуно узимање у обзир утицаја на јединствено тржиште. Комисија ће такође испитати начине за усклађивање добровољних зелених тврдњи и за стварање одрживог оквира за означавање који покрива, у синергији са другим релевантним иницијативама, нутритивне, климатске, еколошке и социјалне аспекте прехранбених производа. Такође, Комисија ће истражити нове начине за пружање информација потрошачима путем других средстава, укључујући дигиталне, како би се побољшала доступност информација о храни, посебно за особе са оштећеним видом.²⁴ Да би се побољшала доступност и цена одрживе хране и промовисала здрава и одржива исхрана у институционалном угоститељству, Стратегија предвиђа да ће Комисија одредити најбољи начин за постављање минималних обавезних критеријума за одрживу набавку хране. Ово ће помоћи градовима, регионима и јавним властима да одиграју своју улогу тако што ће набавити одрживу храну за школе, болнице и јавне институције, а такође ће подстаћи системе одрживе пољопривреде, као што

²³ Ibid., p. 13.

²⁴ Ibid.

је органска пољопривреда. При томе, Комисија ће ојачати стандарде одрживости у уговору о угоститељству за своје мензе и ревидирати школску шему ЕУ како би се побољшао њен допринос одрживој потрошњи хране, и посебно да би се ојачале образовне поруке о важности здраве исхране, одрживе производње хране и смањења расипања хране.²⁵ Порески подстицаји би такође требало да подстакну прелазак на одржив систем исхране и подстакну потрошаче да бирају одрживу и здраву исхрану. Предлог Комисије о стопама ПДВ-а могао би да омогући државама чланицама да циљаније користе стопе, на пример за подршку органском воћу и поврћу. Порески системи у ЕУ такође би требало да имају за циљ да обезбеде да цена различите хране одражава њихове стварне трошкове у смислу коришћења ограничених природних ресурса, загађења, емисија гасова и других екстерних ефеката животне средине.²⁶

Смањење губитка хране и отпада

Према Стратегији, борба против губитка хране и отпада је кључна за постизање одрживости. Наиме, утврђено је да смањење расипања хране доноси уштеде за потрошаче и оператере, а опоравак и прерасподела вишка хране, који би иначе био бачен, има важну социјалну димензију. Такође, ово становиште повезује искоришћавање секундарних сировина, производњу хране за животиње, безбедност хране, биодиверзитет, биоэкономију, управљање отпадом и обновљиве енергије. Комисија се залаже да се преполови расипања хране по глави становника на малопродајном и потрошачком нивоу до 2030. године. Користећи нову методологију за мерење расипања хране, и податке који се очекују од држава чланица 2022. године, Комисија ће поставити основну линију и предложити правно обавезујуће циљеве за смањење расипања хране широм ЕУ. Осим тога, Комисија ће интегрисати губитак хране и превенцију расипања у друге политике ЕУ. Неразумевање и злоупотреба означавања датума (датуми „користити до” и „најбоље до”), доводе до расипања хране. Комисија ће стога ревидирати правила ЕУ како би узела у обзир истраживања потрошача. Поред квантификације нивоа расипања хране, Комисија ће истражити губитке хране у фази производње и начине за њихово спречавање. Како се наводи, координисане акције на нивоу ЕУ ојачаће акције на националном нивоу, а препоруке платформе ЕУ о губицима хране и расипању хране помоћи ће да се покаже пут напред за све актере.²⁷

²⁵ Ibid.

²⁶ Ibid., p. 14.

²⁷ Ibid.

5) ОМОГУЋИВАЊЕ ТРАНЗИЦИЈЕ

У Стратегији се питање омогућавања транзиције европског система исхране посматра, пре свега, кроз утицај истраживања, иновација, технологије и инвестиција на овај феномен. Такође, Стратегија представља механизам утицаја саветодавних услуга, размене података и знања и вештина на различита питања транзиције овог сектора. Истраживање и иновације су кључни покретачи у убрзавању транзиције ка одрживим, здравим и инклузивним системима исхране од примарне производње до потрошње. Истраживање и иновације могу помоћи у развоју и тестирању решења, превазилажењу баријера и откривању нових тржишних прилика. Комисија припрема позив за подношење предлога за приоритете Зеленог договора у 2020. години, за укупно око милијарду евра. Кључна област истраживања односиће се на микробиом, храну из океана, урбане системе исхране, као и повећање доступности и извора алтернативних протеина као што су биљни, микробиолошки, морски и протеини на бази инсеката и замена за месо. Да би се убрзале иновације и убрзао трансфер знања, Комисија ће радити са државама чланицама на јачању улоге Европског партнерства за иновације у стратешким плановима. Поред тога, Европски фонд за регионални развој намерава да инвестира путем паметне специјализације у иновације и сарадњу дуж ланаца вредности хране. У складу са овом стратегијом, улагања ће бити неопходна за подстицање иновација и стварање одрживих система исхране. Путем буџетских гаранција ЕУ, *ИнвестЕУ* фонд ће подстицати улагања у пољопривредно-прехрамбени сектор смањењем ризика од улагања европских корпорација и олакшавањем приступа финансијама за мала и средња предузећа и компаније са средњим капиталом. Оквир ЕУ за олакшавање одрживих инвестиција (таксономија ЕУ), као и обновљена стратегија о одрживим финансијама требало би да мобилишу финансијски сектор да инвестира одрживије, укључујући сектор пољопривреде и производње хране. ЗПП такође мора да олакша подршку инвестицијама како би се побољшала отпорност и убрзала зелена и дигитална трансформација фарми.²⁸ Како се наводи у Стратегији, знање и савети су кључни за омогућавање свим актерима у систему исхране да постану одрживи. Комисија ће стога промовисати ефикасне системе пољопривредног знања и иновација, укључујући све актере у ланцу исхране. У својим стратешким плановима ЗПП, државе чланице мораће да повећају подршку за ову намену и ојачају ресурсе за развој и одржавање одговарајућих саветодавних услуга. Осим тога, Комисија ће предложити законе за претварање своје мреже рачуноводствених података на фарми у мрежу података о одрживости фарме, с циљем прикупљања података о циљевима

²⁸ Ibid., p. 15.

стратегије „од фарме до трпезе” и биодиверзитета и другим индикаторима одрживости. Кроз прилагођене саветодавне услуге пољопривредницима ће пружити повратне информације и смернице, и повећати њихово искуство са Европским партнерством за иновације и истраживачким пројектима.²⁹ Као део европске стратегије података, заједнички европски простор података о пољопривреди унапредиће конкурентску одрживост пољопривреде ЕУ кроз обраду и анализу података о производњи, коришћењу земљишта, животне средине и других података, омогућавајући прецизну и прилагођену примену производних приступа на нивоу фарме и праћење учинка сектора, као и подршку иницијативи за смањење емисије гасова. Осим тога, одговарајући програми ЕУ смањиће инвестиционе ризике и олакшати одрживе праксе у сектору рибарства и аквакултуре. Европска комисија ће обезбедити прилагођена решења како би помогла малим и средњим предузећима за прераду хране и малим малопродајним и прехранбеним учесницима да развију нове вештине и пословне моделе, уз избегавање додатних административних и трошковних оптерећења. Тако ће пружити смернице трговцима на мало, прерађивачима хране и пружаоцима услуга хране о најбољим праксама у вези са одрживошћу. Мрежа предузећа Европе ће пружати саветодавне услуге о одрживости за МСП и подстицати ширење најбољих пракси. Комисија ће такође ажурирати своју Агенду вештина како би осигурала да ланац исхране има приступ довољној и одговарајуће квалификованој радној снази.³⁰

6) ПРОМОВИСАЊЕ ГЛОБАЛНЕ ТРАНЗИЦИЈЕ

У складу са овом стратегијом, ЕУ ће подржати глобалну транзицију ка одрживим пољопривредно-прехранбеним системима, у складу с њеним циљевима. Кроз своју спољну политику, укључујући међународну сарадњу и трговинску политику, ЕУ ће наставити да развија зелене алијансе о одрживим системима хране, са свим својим партнерима у билатералним, регионалним и мултилатералним форумима. Ово ће укључивати сарадњу са Африком, суседима и другим партнерима и имаће у виду различите изазове у различитим деловима света. Осим тога, одговарајуће политике ЕУ, укључујући трговинску политику, биће искоришћене да подрже и буду део еколошке транзиције ЕУ. Како се у Стратегији наводи, ЕУ ће настојати да осигура да постоји поглавље о одрживости у свим својим билатералним трговинским споразумима. Такође, обезбедиће пуну примену одредби о трговини и одрживом развоју у свим трговинским споразумима. Трговинска

²⁹ Ibid.

³⁰ Ibid., p. 16.

политика ЕУ требало би да допринесе унапређењу сарадње и прихватању обавеза од трећих земаља у кључним областима као што су добробит животиња, употреба пестицида и борба против отпорности на антимикробне лекове. ЕУ ће настојати да промовише међународне стандарде у релевантним међународним телима, и да подстиче производњу пољопривредно-прехранбених производа у складу с високим стандардима безбедности и одрживости, и подржаће пољопривреднике у испуњавању ових стандарда и приступу тржиштима. ЕУ ће се градити на текућим иницијативама, а интегрисаће политику за одрживи развој у све своје политике. Поменуте акције смањиће притисак на биодиверзитет широм света. Боља заштита природних екосистема, заједно са напорима да се смањи трговина и потрошња дивљих животиња, помоћи ће да се спречи и изгради отпорност на могуће будуће болести и пандемије. Као део свог приступа информацијама о храни потрошачима, и у комбинацији са законодавним оквиром о одрживим системима исхране, ЕУ ће промовисати шеме (укључујући оквир ЕУ одрживог обележавања хране), спроведећи активности на међународним стандардима одрживости и методама израчунавања утицаја на животну средину на мултилатералном плану.³¹

7) ДАТУМ СТУПАЊА НА СНАГУ

ЕУ Стратегија „од њиве до трпезе” ступила је на снагу даном доношења од стране Европске Комисије, односно 20.5.2020. године, са датим роком важења до 2030. године.

8) ИЗВОРИ

“Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: A Farm to Fork Strategy for a fair, healthy and environmentally-friendly food system”, COM(2020) 381 final, Brussels, 20.5.2020.

“Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, The European Green Deal”, COM(2019) 640 final, Brussels, 11.12.2019.

Дабовић, Душан, *Глобализација права*, Службени галсник, Правни факултет, Београд, 2007.

Eliasson, Karin et al., “Transformations towards sustainable food systems: contrasting Swedish practitioner perspectives with the European Commission’s

³¹ Ibid., pp. 17–18.

Farm to Fork Strategy”, *Sustain Sci*, 2022, Интернет: <https://doi.org/10.1007/s11625-022-01174-3>, 9.8.2020.

Evola, Rosalia Stella et al., *Short Food Supply Chains in Europe: Scientific Research Directions*, Department of Management, University of Turin, Интернет: <file:///C:/Users/Dusan/Downloads/sustainability-14-03602-v2.pdf>, 8.8.2022.

Purnhagen, Kai P. et al., “Europe’s Farm to Fork Strategy and Its Commitment to Biotechnology and Organic Farming: Conflicting or Complementary Goals?”, *Trends in Plan Sciencies*, 2021, Vol. 26, Issue 6.

Rockström, Willett W. et al., “Food in the Anthropocene: the EAT-Lancet Commission on healthy diets from sustainable food systems”, *The Lancet*, 2019.

Schebesta, H., Candel, J. J. L., “Game-changing potential of the EU’s Farm to Fork Strategy”, *Nature Food*, 2020, vol. 1, no. 10.

„Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014–2024. године”, *Службени гласник Републике Србије*, број 85/2014.

9) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014–2024 године, комплементарни је стратешки документ са Стратегијом ЕУ „од њиве до трепезе”.³² Иако је домаћа Стратегија донета нешто раније у односу на Стратегију ЕУ, периоди имплементације делимично се преклапају. Главни мотиви усвајања домаће Стратегије проистекли су из потребе да се новим концептом пољопривредне политике реагује на унутрашње и спољне изазове, као што су потреба да се смањи заостајање у технолошком развоју за конкурентским земљама и омогући ефикасније суочавање пољопривредног сектора са ефектима климатских промена; неопходност повећања ефикасности прехранбеног ланца и конкурентности пољопривредно-прехранбеног сектора; обезбеђивање стабилног дохотка и пословног окружења за пољопривреднике и друге предузетнике; остваривање економских, еколошких и социјалних циљева одрживог развоја, у чему мултифункционална пољопривреда и рурални развој имају посебно место, и др.³³ Осим тога, у вези одрживе пољопривреде, односно прехранбеног система Републике Србије, у домаћој стратегији се, приликом анализе одрживости нашег система, наводи да Република Србија располаже природним ресурсима који су разноврсни и повољни за различите типове пољопривредне производње, али да су, с друге стране, уситњеност поседа, запуштена

³² „Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014–2024. године”, *Службени гласник Републике Србије*, број 85/2014.

³³ Ibid.

инфраструктура, недовољна брига о водотоковима и шумама, неке од манифестација више деценија дугог инвестиционог занемаривања пољопривреде. Имајући у виду ефекте климатских промена, претње по природне ресурсе од загађења из пољопривреде, низак ниво примене агротехничких мера и достигнутих стандарда у производњи, извесно је да се стању ресурса мора прићи много одговорније и изнаћи дугорочна и одржива решења која ће зауставити њихову даљу деградацију. О прехранбеном ланцу у Србији истиче се да су његова основна обележја недовољна хоризонтална и вертикална интегрисаност, низак ниво стандарда у процесима манипулације производима после жетве, одсуство или ниска ефикасност органа и организација и система за логистичку подршку сектору пољопривреде. Следствено би и успостављање ефикасног тржишног ланца, попуњавање недостајућих делова система логистичке подршке иновативним решењима, модерним системима управљања и јачање хоризонталних и вертикалних веза, допринело прерастању српске пољопривреде из сировинског у модеран сектор који би могао да понуди робу препознатљиву по квалитету. Сагласно визији, а у складу са наведеним принципима Стратегије, утврђени су следећи стратешки развојни циљеви домаће пољопривреде и прехранбеног система: Раст производње и стабилност дохотка произвођача; Раст конкурентности уз прилагођавање захтевима домаћег и иностраног тржишта и техничко-технолошко унапређење сектора пољопривреде; Одрживо управљање ресурсима и заштита животне средине; Унапређење квалитета живота у руралним подручјима и смањење сиромаштва; Ефикасно управљање јавним политикама и унапређење институционалног оквира развоја пољопривреде и руралних средина. Изнети параметри указују да је Стратегија Републике Србије у области пољопривреде у великој мери у складу са Стратегијом ЕУ „од њиве до трпезе”. Будући да домаћа Стратегија полази од идеја одрживог развоја, уз примену нових знања и технологија ради повећања дохотка и конкурентности, а уз очување животне средине и биодиверзитета у складу са климатским променама, према мишљењу аутора било би логично ако би се ове идеје могле доследно реализовати кроз усвајање нове Стратегије за период 2025–2035. године.³⁴

³⁴ Душан Дабовић, *Глобализација права*, Службени гласник, Правни факултет, Београд, 2007.

“FROM FARM TO FORK STRATEGY” OF THE EUROPEAN UNION

Summary: The paper discusses the solutions envisaged by the Strategy of the European “from farm to fork”, through a comparison of the solutions accepted in this area in the strategic documents of the Republic of Serbia. The author, in addition to applying the scientific methodology applicable to the analysis of internal legislation and EU law, also uses the statistical methods necessary to provide relevant reports on the effectiveness of the adopted measures. In this sense, after the introductory considerations, the paper presents an overview of the measures used to effect the solutions provided for in the EU Strategy. Through the analysis of the annex of the Strategy “from farm to fork”, the author provides adequate explanations related to the issues of the greatest importance for a correct, healthy and more environmentally friendly food system of the EU. The analysis draws conclusions according to which the construction of the food chain is in the interest of consumers and producers, if those chains meet climatic and ecological requirements. In the conditions of transition and promotion of global values, the influence of this strategic document for our country is of great importance. This is indicated by the analysis of the Agriculture and Rural Development Strategy of the Republic of Serbia for the period 2014-2024. year, which points to the conclusion that our internal legislative order is mostly aligned with EU standards in this area. However, all the planned solutions from the EU strategy “from farm to fork”, have not been fully implemented, and could be incorporated into our legal order through the adoption of a new strategic document for the period 2025-2035. years.

Keywords: EU strategy, “from farm to fork”, agriculture, environmental protection, food.